

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

26. 03. 2015.

Извештај о оцени докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовано комисију   Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду именовало је 25. 03. 2015. године Комисију Одлуком бр. 754/1   2. Састав комисије (име и презиме, звање, назив уже научне области, датум избора у звање, назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен)   Састав Комисије за преглед и оцену докторске дисертације: 1. Др Снежана Самарџија, редовни професор (07. 04. 2005.), Српска књижевност, Народна књижевност, Филолошки факултет Универзитета у Београду (ментор при изради ове дисертације);   2. Др Немања Радуловић, доцент (07. 12. 2010.), Српска књижевност, Народна књижевност, Филолошки факултет Универзитета у Београду;   3. Др Смиљана Ђорђевић Белић, Српска књижевност, Народна књижевност, научни сарадник (24. 06. од 2011.) Института за књижевност и уметност у Београду.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме Иван (Радислав) Златковић   2. Датум рођења, општина, република 07. 07. 1962, Ниш, Србија   3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 17. 05. 2000. На постдипломским студијама (смер наука о књижевности) Филолошког факултета Универзитета у Београду одбранио је 2000. магистарски рад: <i>Тематско-мотивска основа епске биографије Марка Краљевића.</i>   4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Наука о књижевности, Српска књижевност, Народна књижевност
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
<i>Типологија хумора у српској усменој прози</i>
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Ивана Златковића садржи све потребне сегменте, а кандидат је изложио тему на 418 стр. (фонт 12, у напоменама 10; проред: 1,5), и систематично организовао излагање у девет основних одељака: I Дефиниције хумора и комичног (стр. 4-9); II Теоријски приступи проблему хумора (стр. 10-20); III Проучавање хумора у српској усменој прози (стр. 21-32); IV Хумор у усменим прозним жанровима (стр. 33-78); V Међужанровска прожимања и везе с другим облицима (стр. 79-98); VI Теме и мотиви (хумор у тематско-мотивском фонду усмене прозе) (стр. 99-165); VII Типски ликови (стр. 166-237); VIII Типови комике и стилске особености облика (стр. 238-278); IX Типологија хумора у српској усменој прози (стр. 279-294). Следе спискови грађе, литературе (стр. 295-317) и прилози (стр. 318-416). Поред неколико приложених збирки теренских записа (стр. 319-327) и скраћеница (стр. 328-330), овај одељак рада чине драгоцени регистри. Они представљају индексе целокупног испитаног прозног корпуса, а осмишљени су на основу два међусобно повезана критеријума, према: а) поступцима – функцијама који се прожимају са различитим типовима хумора (стр. 333-374) и б) категорији ликова као носилаца комике (стр. 375-416).

Грађа испитана у овој дисертацији изузетно је сложена и хетерогена, тим пре што су обухваћени записи из самостално штампаних збирки (од почетка 19. до почетка 21. века) и периодике, савремена теренска бележења и популарни (одговарајући) корпуси доступни у новим, електронским медијима, о чему сведоче и наведени библиографски подаци. Поред тога, разноврсност се испољава и на жанровском нивоу, као и кроз степен интервенција сакупљача/издавача у тексту приповетке (преводи-посрбе, записане усмене варијанте, приповетке као примарна грађа и секундарни корпус, којим нпр. Вук тумачи лексички фонд или значења пословица и изрека итд.)

Коришћена литература такође захвата дуг интервал изучавања категорија хумора у светској и српској науци, теорији усмене и писане књижевности, најшире дефинисаним фолклористичким истраживањима, етнологији, психологији и етнопсихологији, антропологији. Предочени библиографски подаци потврђују умесну примену мултидисциплинарног приступа проблематици, при чему су истраживања мр Иван Златковић првенствено усмерена ка теорији и поетици усмених прозних облика, у којима важне и различите улоге имају типови хумора.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Мр Иван Златковић је одлично осмислио композицију докторске дисертације, организујући излагање од општег књижевнотеоријског плана и књижевноисторијске синтезе ка анализи посебних питања реализације комике у фолклору. Категорија хумора сагледава се из више перспектива, уз указивање на: специфичан статус обредног смеха, као битне сфере традицијске културе; интернационалне и локалне димензије комике; удео контекста (друштвено-историјског и психолошког) при стилизацији/доживљају мотивско-тематског фонда. Осветљене су особености наративних поступака и сложеност хумора као естетске категорије, основне поетичке норме одређених жанрова за чију су структуру и трајање битни типови комике; њихове динамичне међусобне везе и прожимања једноставних облика, а умесно се указивало и на односе између писане и усмене уметности речи.

Уводна поглавља представљају драгоцене синтезе посвећене дефинисању феномена комике (од Аристотела и Платона до Берксона, Бахтина, Пропа) и различито заснованим теоријским приступима овој сложеној категорији (Р. Декарта, Б. Спинозе, Ч. Дарвина, Х. Спенсера, Е. Канта, С. Фројда, В. Кајзера, У. Ека, Ж. Женета). По истом принципу успостављен је и дијахронијски пресек кроз истраживања хумора у фолклорном корпусу на јужнословенским просторима (од Вука Караџића и Вука Врчевића, преко Ф. Крауса, С. Ћоровића, П. Јамершића, Н. Дворниковића, П. Поповића до М. Бошковић-Stulli, Д. Грлића, В. Латковића, В. Ђурића, Н. Милошевић-Ђорђевић, Д. Иванића, Н. Љубинковића, З. Карановић и других савремених приступа). Тако је успостављен прегледан историјат истраживања комике и смеховне културе у токовима фолклористичких дисциплина на јужнословенском простору. Поред тога, Златковић је питања типологије и особености хумора ефикасно предочио кроз шири теоријски контекст, а европским приступима придружио је и погледе

изложене у теоријама књижевности М. Солара, З. Лешића, И. Таргаље и др.

Након добро утемељеног теоријског и књижевноисторијског увода мр Иван Златковић засебно излаже поетичке нормe прозних жанрова за чију су структуру, значење и трајање важни елементи хумора. Тако су представљене одлике: 1. шаљиве приче, 2. шаљиве новеле, 3. анегдоте, 4. басне, 5. приче о животињама, 6. опсцене приче, 7. вицеви и 8. хетерогена категорија шала. Сваки одељак заснован је на одличном познавању обимног, хетерогеног материјала и литературе, што је квалитет и осталих сегмената рада и целе дисертације.

Колико год да су усмени жанрови међусобно различити и по структури и по функцији у слојевима традиције, границе међу њима нису чврсто постављене. То је потврдило и пето поглавље ове дисертације. Пратећи флуидност усмених форми, мр Иван Златковић је издвајао последице уношења елемената хумора у све усмене прозне врсте (бајка, легендарна приче, подврсте предања). Изузетну динамику показале су и везе са кратким говорним формама, било да се пратило ширење пословице и питалице ка шаљивој причи, анегдоти и вицу или удео говорног облика у развијенијој наративној конструкцији (пословица и поента шаљиве приче, анегдоте, басне; пригодна тематика повезана са механизмом загонетке и одгонетања у структури новеле, деструкција загонетања при варирању мотива надлагивања итд.).

Посебна пажња је посвећена и специфичном тематско-мотивском фонду усмене прозе, за чију реализацију су пресудни типови хумора. У том смислу Златковић издваја пет универзалних тематских „блокова“, који са комичке дистанце обухватају: 1. људске особености; 2. породичне односе, 3. националне, социјалне односе и односе према вери; 4. сексуалност и скаредност и 5. смрт. Одабрани примери из грађе показали су и повезаност комичних ефеката са локалним условима живота, али и универзалне области смеха усмерене према свему што припада категорији „туђег“, „другог“ света. Како Златковић тачно запажа, тематско-мотивски фонд потврђује и сложеност и релативност категорије хумора. Истовремено, „до изражаја долазе сви аспекти људског постојања – од архаичних представа, религије и етике, преко интелектуалних, емотивних, психолошких сфера до биолошких особина и потреба“ (стр. 99). Пет основних тематских целина Златковић је поделио на подтипове. Тако људске особености обухватају: интелектуалне и духовне мане (глупост, незнање и неписменост; склоност ка превари, лоповлук; лажљивост и хвалисавост; похлепа и тврдичлук; кукавичлук; тврдоглавост; лењост итд.); физичке недостатке и врлине. Породичне релације подвргнуте критичкој процени обухватају особене комичке парове: мужа и жену, родитеље и децу; конфликте међу браћом, снахом и мужевљевим родом, односно зета и тазбине. Трећа скупина испољава најчвршће везе са друштвено-историјским контекстом, а Златковић у овај богат тематски круг укључује: однос између Турака и Срва/других народа; слуга и господара, власти и народа; однос према државним и верским установама и њиховим представницима – судству, свештенству; однос према вери и религији итд. За разлику од већине досадашњих приступа, Златковић није оставио по страни значајну смеховно-еротску област традиције, те је особеност ове тематике издвојена засебно (однос међу половима, лажна моралност, љубавно незадовољство, сексуалне аномалије, содомија, скатологија, скаредни поступци). Последња скупина мотива односи се на смрт, тј. страх од смрти и црнохуморну визију смрти.

Уједно је овај део студије одлично повезан са првим индексом, приложеним у дисертацији, који се заснива на радњи (функцији) као стабилном наративном сегменту. Те функције се понављају, окосница су сижејних модела и активирају различите типове хумора. Златковић је издвојио 55 основних радњи – поступака (обележио их је римским бројевима) и њихове варијације (издвојене арапским бројевима). Овај систематично обликован индекс истовремено даје одличан увид у кругове варијаната, фреквентност обрада, а у појединим случајевима и континуирану популарност мотива. Смеховни фонд српске традиције према Златковићевом индексу чине: бекство, брига (брижност), бријање, глупост, бесмислени поступци; дављење, дељење, договарање, досетљивост, жалост, женидба/удаја, жудња, забуна, заклињање, замена, записивање/обележавање, заповедање, инаћење/тврдоглавост, једење, крађа/присвајање, кукавичлук, куповина, лагање, љутња, маштање,

мокрење, молба, мудрост, наговарање, намера/одбијање, обећавање, објашњавање, одсецање, опклада, певање, пијанство, плакање, позивање/призивање, полазак, прављење, пребројавање, превара, преношење, пресуђивање, претња, продаја, просипање, псовање, пуцање, саветовање, сађење, свађа, сексуални односи, тучење, учење, хваљење. Како се показало на основу детаљног увида у обимну грађу, најчешће обрађене теме које покрећу смех аудиторијума односе се на објашњавања (30 јединица), намере (45 јединица) и, посебно, глупост (115 јединица), а самим тим се око оваквих ситуација концентрише и велики број варијаната из различитих времена бележења и са широког простора. Наравно, било је неминовно и понављање појединих функција, али тематски регистар је и у том смислу понудио прегледна решења, уз указивање на интернационални фонд (где је то било могуће) и на повезаност са другим приложеним индексом.

Свим усменим прозним формама својствен је висок степен типизираности ликова, тим пре што је и категорија јунака један од битних жанровских „сигнала“, који омогућава и примену одређених приповедних поступака и рецепцију усменог дела. Као окосницу типских црта за које се везују (и уз које се подразумевају) елементи хумора, Златковић издваја шест категорија: 1. етничко-социјалну заснованост ликова (Циганин, Турчин, Црногорац, Србин, Чивутин; цар, кадија, ага, раја, слуга; поп, калуђер, хоџа, различита занимања); 2. номинално-индивидуализоване ликове (Ера, Насрадин-хоџа, Лала и Соса, Ћоса, житељи одређених локалитета, епски и историјски ликови, попут Марка Краљевића, Милоша Обилића; легендарни и религијски ликови – Свети Сава, Свети Петар, Ђаво); 3. ликове сродничког круга (муж, жена, отац, брат, баба, деда, снаха, зет, кум); 4. носиоце одређених мана и/или особина (будала, варалица, лопов, тврдица, лењивац); 5. ликове опште номенклатуре (човек, момак, девојка, сељак) и 6. животиње (вук, лисица, медвед, петао, мачка, свиња, магарац, инсекти, штеточине и птице; делови тела). Изврсну потпору овом сегменту дисертације даје регистар, сачињен управо према категорији јунака. Сложен је азбучним редом, а појединачни мотиви везани за исти лик обележене су арапским бројевима. Тако је успостављена галерија главних и споредних носилаца комике и успостављен је увид у особене парове јунака чији конфликти се приказују из комичке дистанце. Примењујући нови истраживачки угао на комплексан корпус, Златковић је и на овом нивоу фолклорних „текстова“/жанрова показао како су у смеховном фонду обухваћене све сфере и слојеви традиције, односно да се типови хумора укључују у све усмене прозне врсте. Широки распон јунака који су носиоци комике у тај фон укључује историјске личности, фантастична бића, професије, представнике етничких и социјалних група, породичне и фамилијарне односе, домаће и дивље животиње, човека и делове његовог тела итд. Начин на који су они стилизовани такође је посебно осветљен у склопу сваког издвојеног типског јунака, чиме се склапају особене биографије носилаца комике, док су заједнички ослонци њиховог формирања/ препознавања представљени у засебном сегменту дисертације.

Осми одељак дисертације, након успешних и свеобухватних анализа, представља нови тип теоријске синтезе. Мада су се у свакој средини и у свим временима издвајали појединци који добро причају шале, готово сви даровити приповедачи остали су анонимни. Ипак, мр Иван Златковић је одлично указао и на важан удео личног талента, који подразумева не само познавање фолклорног фонда, већ и психологије аудиторијума и јединствене способности усмене импровизације. Уосталом, не треба посебно доказивати колико ефекат шаливе приче, анегдоте или вица управо зависи од низа сложених вантекстовних чинилаца. Осветљени су и неки поступци стилизације самог контекста (нпр. у Врчевићевим подручацима и гаталицама), мада су управо ти сегменти усмених варијаната обликовани под најјачим упливом записивача/издавача фолклорне грађе. Затим је пажња усмерена на функције језика које учествују у реализацији елемената и типова хумора, а предочени су и најчешћи приповедни поступци и битни структурни сегменти попут склопа и функције „оквира“ текста (иницијалне и завршне формуле).

Мр Иван Златковић је засебно издвојио и особености стилизације елемената хумора, уз издвајање одличних примера који подупиру теоријска разматрања: пародије, гротеске, хиперболе, ироније, карикатуре, сатире, апсурда, парадокса и инверзије. Златковић је указао и на начине

обликовања ситуација и обрта шаливе приче, новеле, анегдоте, вицева и шала помоћу игре речи, оксиморона, персонификације и метафоре. Овај сегмент рада је посебно важан и због тога што се, готово по правилу, при представљању стилских фигура искључиво користе примери из поезије, мада су специфична стилска средства изузетно заступљена и важна за структуру и значења прозних облика.

Последње поглавље дисертације представља кондензоване закључке до којих је кандидат долазио током систематичног излагања засебних целина. Указујући још једном на сложеност категорије комике (хумора, смеха), Златковић напомиње да се у српској усменој прози хумор заснива „на свим основним принципима – комике ситуације, вербалне комике и комике карактера“ (стр. 280), што се испољава на свим структурним нивоима прозних облика. Примењујући Пропову типологију комике на испитану српску грађу, Златковић истиче највећу заступљеност подсмешљивог хумора, који се испољава и при обликовању типских црта и у грађењу заплета-расплета-поенте. затим се указује на особености циничног и злобног смеха; на обредни и раскалашни хумор; црни хумор, иронију, сатиру, пародију, апсурд итд. Важно је и запажање да типови хумора суштински нису жанровски условљени, али да овај феномен битно учествује у формирању поетичких законитости (врсте шаливих прича, шалива новела, анегдота, виц, прича о животињама) и модификацији структурних сегмената облика (бајке, легендарне приче, предања, басна). Анализе изложене у овој дисертацији такође су потврдиле комплексне релације између универзалних сфера, интернационалних мотива и локалних обрада. С друге стране, упркос тешкоћама дефинисања смеха и различитим приступима овом феномену, „комика, њени мотиви, ликови и поступци стилизације одолевају иу усменој импровизацији. Флексибилност форми и популарност тема испољавају се у различитим уметностима и токовима српске књижевности, независно од културних и технолошких промена“ (стр. 294).

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Као сложен и слојевит сегмент цивилизације, смеховна култура (Бахтин 1978.) може се посматрати у интернационалним оквирима и у контексту националне баштине. Осим тога, на трајање овог феномена утичу бројни фактори повезани, као и сама традиција, са историјским, социолошким, психолошким, идеолошким оквирима, афинитетом одређене средине, талентом приповедача и његовим способностима непосредног усменог извођења текста пред публиком. Зато се и категорија смеха може сагледавати у широком распону од обредно-магијских исходишта, преко заштитне функције до процеса обликовања уметничког дела и естетске категорије. Међу облицима усмене прозе постоје жанрови изразито засновани на комици (ситуације, нарави, неспоразума, каламбура итд.), док се мање-више разликују обредни смех, раскалашни смех, безазлен и доброћудан смех, подсмех, циничан смех, иронија, чак и аутоиронија (Прор 1984). Још су изразитији типски ликови – носиоци комике, било да се односе на представнике одређених социјалних група, професија, народа или чланове породице и друштвене хијерархије. Врло често само именовање таквих јунака (Ера, Ћоса, Насрадин) покреће одређени хоризонт очекивања слушалаца, мада заплети и обрти зависе од више чинилаца (од жанровског механизма до контекста импровизације). Мр Иван Златковић је током анализа водио рачуна и о релацијама које се непрекидно успостављају између традиције – усменог жанра – структурних сегмената појединачне варијанте. Зато су његова истраживања указала и на типологију хумора, али и на могућност да се они реализују различитим поступцима у разним фолклорним формама.

При разматрању структурних особености једноставних облика, динамике и одлика приповедних процеса указало се на обредни, културно-историјски карактер хумора, али и на губљење његових основних архетипских обележја и трансформације ка универзалним формама које постоје све до нашег времена. Не занемарујући шире друштвено-историјске околности трајања усменог стваралаштва, специфичност контекста импровизације и релативност доживљаја комике, мр Иван Златковић је истраживања умесно организовао као књижевно-теоријску анализу, која је предочила

врсте комике, категорију јунака, карактеристичне наративне моделе, мотиве и поступке стилизације. Тако успостављен систем омогућио је комплексније научно-аналитичко и теоријско тумачење одабраних проблема у оквирима традиције и народне књижевности, а неоспорно пружају и ослонац за сагледавање типова и удела хумора у структури различитих врста усмене и писане уметности речи, као и у различитим видовима комуникацијског процеса.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Како су приметили сви проучаваоци током дуге историје изучавања смеха, сам феномен и нијансе комике постоје „и као естетичке и као ванестетичке категорије“ (Прор 1984: 152). Чини се да универзалне теме (лагање, надлагивање, неспоразуми изазвани незнањем, различитим тумачењима исказа, покрета, страних речи итд.) најчешће прати безазлен хумор, будући да публика заузима већу дистанцу према изложеној згоди. Вербална комика такође је основ шаљивих обрта, али ведар тон шале лако прелази у иронијску критику мана или лажног морала. Иронијска или цинична жаока се покреће при пародирању формалних одлика етиолошких предања, чиме се чак активирају и елементи аутоироније. Посебан вид поруге усмерен је према особинама, које се уочавају искључиво у речима и поступцима других – злих жена, лаковерних мужева, кукавица, шкртица, ленштина, разметљиваца, пијанаца. Овим се особинама може придодати и глупост, као универзални атрибут, који лако обележава све јунаке из „туђе“ сфере. Груба шала упућена је „на рачун“ представника других средина (село : село; село : град; један народ према другом). Одређен степен агресивности својствен је Врчевићевој категорији подругачица, подбодачица или ругалица, које нападају све што се не може подвести под „ја“/„ми“ теме (порекло, племе–братство, породица). За обрте засноване на неспоразумима, незнању, физичким и психичким недостацима такође је битно укрштање два плана, пресецање две тачке гледишта, али и особеност, па и релативност хумора. Осим духовитих вербалних дуела и карикатура нарави, смех могу покренути и различите ситуације, околности представљеног догађаја (Бергсон, 1993). И у таквим обртима уочавају се различити поступци, од елемената бурлеске, преко својеврсних травестија до парадокса и апсурда. У прожимању типова хумора и преплитању облика можда је најизразитији степен самосвојности сачувао онај сегмент смеховне културе препознатљив по дуговекој, необузданој снази раскалашног смеха. Карневалска разузданост (Бахтин, 1978, 17–18), слобода опсцених речи и покрета обележава ону категорију усмене књижевности, која махом није штампана. Међутим, усамљена научна интересовања (Краус, Иванић, Карановић – Јокић) нису утицала на трајање таквих „мрсних“ и „претилих“ шала, које су као паралелни, неспутан ток традиције рушиле конвенције и славиле слободу тела, нагона и чулности. Укључујући и овај корпус у истраживања, Златковић је представио његове особености, као што је већу пажњу посветио и форми вица, која је такође остајала на маргинама научних интересовања, упркос флексибилности и популарности саме форме.

Приповедане на већим скуповима, присутне у дијалозима, јасне у алузијама, отворене за ширење наратије и бројне варијације, прозне форме засноване на типовима хумора савршено су се уклапале у традицију и прилагођавале тренутку. Подсмех, поруга, критика саопштени у економичној форми, свеprisутни типови карактера и мана, свеопшти друштвени и породични конфликти, особен приступ животу и благотворност смеха – омогућили су дуговекошћу шаљивој причи и њој сродним врстама. Шаљиве згоде и обрти казивали су се и бележили, али и преводили и опонашали, радо су се слушали, а били су и омиљено штиво читалаца, већ од почетка 19. века. И у измењеним културним околностима ови су облици привлачили пажњу најширег круга публике, одолевајући „експанзији писмености“, времену, укусу и образовању средине. Како су показала истраживања мр Ивана Златковића, привлачност комике одолела је и у потпуно измењеним токовима културе, уз развијање новог типа колективности, какву представљају специфичне форме комуникације на друштвеним електронским мрежама. И када је усмена импровизација пред слушаоцима потпуно уступила место камерном читању фиксиране варијанте, типови хумора, као и форме вицева и шала нису изгубиле веома широк

круг публике. Такође су и драгоцена Златковићева запажања о статусу варијаната, тим пре што се формирају популарни тематски кругови око изразитих типских ликова, а истоветни мотиви се лако стилизују према законитостима различитих наративних форми. Утолико су биле и веће тешкоће при систематизацији одабране теме, али је концентрисаним истраживачким приступом мр Иван Златковић успео да прегледно предочи битне одлике хетерогеног и обимног корпуса грађе. Овом дисертацијом српска наука је добила и драгоцене регистре мотива и типских ликова фолклорног фонда. Ти прилози су посебно значајни и због тога што је српска грађа шаљивих прича, новела, анегдота и шала потпуно изостајала из досадашњих европских индекса народних приповедака или је у њима била заступљена тек неколиким примерима.

Захваљујући детаљном сагледану грађе особито су дошле до изражаја важне поетичке законитости усмених облика у чијој се структури активирају типови комике. Док је, нпр. Пропов приступ морфологији бајке показао пресудан значај функције – радње за жанровски систем, Златковићеве анализе указале су на битно другачију заснованост поетике шаљиве приче, новеле, вица, анегдоте, шале. Функција – радња је и даље важна константа, али је максимално упућена на атрибуцију јунака. Карикатурална хиперболизација једне особине/мане, заједно са номенклатуром, покреће хоризонт очекивања публике, омогућава реализацију комике и разноликих валера смеха у критичкој дистанци казивача и слушалаца. Типско одређење јунака (препознатљиво већ на нивоу именовања типа кадија, поп, Циганин, Ера, полицајац, плавуша и сл.) чврсто је повезано и са „логиком“ приказаног заплета-обрта (глупи поступци, тврдичлук, неуконост, досетљивост и др.). Посебан проблем представља и релативност типских карактеризација, која се нарочито испољава кроз постављање опозиције „своје/„туђе“ и сам контекст импровизације (нпр. у градској средини исмевају се неуки сељаци; у сеоској средини предмет поруге су несналажљиви грађани, становници града који се стиде сопственог порекла итд.). Истовремено, такав вид флексибилности посредно укључује и контекст усмене импровизације, тј. афинитет публике пред којом се приповеда или, у новије време, круг читалаца заинтересованих за одређене наративне форме и типове комике. Не треба занемарити ни чињеницу да је у анализираном корпусу мр Иван Златковић укључио не само „класичну“, већ и новију грађу, као и једноставне облике који су остајали на маргинама научних истраживања. Самим тим су и значајнији закључци до којих је долази током истраживања одабране теме.

IX 1 БИБЛИОГРАФИЈА НАВЕДЕНА У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ (ИЗБОР)

Збирке (избор):

Белан, А., *Стематологија мађарских Цигана*, друго издање, Будим, 1834.

Бјелокосић, Лука Грђић, *Стотина шаљивих народних прича из српског живота у Херцег Босни*, Мостар, 1902

Влађајић, К., *Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne*, Zagreb, 1886.

Бубало, Манојло Кордунаш, *Српске народне приповијетке слијепца Раде Ранајића*, Збирка српских народних умотворина из Горње Крајине, књ. III, Нови Сад, 1893.

Боричић, Д., *Испод Комова*, анегдоте, св. 1, Скопље, 1929.

"Босанска вила", Лист за забаву, поуку и књижевност, Сарајево.

Bošković-Stulli, Maja, *Narodne pripovijetke*, Pet stoljeće hrvatske književnosti, knj. 26, Zagreb, 1963.

Valjavec, M. *Narodne pripovijesti u Vraždinu i okolici*, Zagreb, 1858.

Vučević V., *Narodne basne*, skupio ih po Boji Kotorskoj, Crnojgори i Dalmaciji, Dubrovnik, 1883, 1888.

Врчевић, *Народне хумористичке гаталице и варалице*. Скупио их по Боји Которској, Црнојгори и Далмацији и највише по Херцеговини, Дубровник, 1884.

Врчевић, *Народне сатирично-занимљиве подругачице*, Дубровник, 1883.

Врчевић, *Српске народне приповијетке, онајвише кратке и шаљиве*, Биоград, 1886.

Врчевић, *Српске народне приповијетке онајвише кратке и шаљиве*, књига друга, Дубровник, 1882.

Ђурић, В., *Антологија народних приповедака*, Београд, 1977.

Иванић, Д., *Мрсне приче*, Београд, 1984.

- Караџић, Вук Стефановић, "Даница" 1826, 1827, 1828, 1829, 1834. Сабрана дела В. С. Караџића, књ VIII, приредио М. Павић, Београд, 1969.
- Караџић, *Народне српске приповијетке*, Беч, 1821. *Српске народне приповијетке*, Беч, 1853. *Српске народне приповијетке*, Беч, 1870. Према: Вук Стефановић Караџић, *Српске народне приповијетке*, Сабрана дела В. С. Караџића, III, пр. М. Панџић, Београд, 1988.
- Караџић, *Српске народне приповијетке и загонетке*, Београд, 1893.
- Караџић, *Српске народне пословице*, Сабрана дела В. С. Караџића, IX, пр. М. Панџић, Београд, 1987.
- Караџић, *Српски рјечник (1818) и Српски рјечник (1852)*, према: Сабрана дела В. С. Караџића, II, приредио П. Ивић, Београд, 1966, и књ. XI/1, пр. Ј. Кашић, Београд, 1986.
- "Караџић", Лист за српски народни живот, обичаје и предање, издаје и уређује Т. Р. Ђорђевић, Алексинац, 1899 – 1901, 1903.
- Коларевић, В., *Необјављене шаљиве приче из Горње Јасенице* (рукописна грађа из централне Шумадије)
- Костић, Коста, *Разбибрига. Књига за оне који пате од невоље, зубобоље, костобоље, главобоље и све боље и горе и оне који желе да се развеселе*. Збирка 365 одабраних анегдота, шала и доскочица, Панчево, 1880.
- Лесковац, М., *Наше народне приповетке* (антологија), Нови Сад, 1937.
- Милошевић, Нада Ђорђевић, *Од како се земља охладила* (антологија), Београд, 1977.
- Рора, V., *Urnebesnik. Zbornik pesničkog humora*, Beograd, 1960
- Поповић, Стеван, *Шаљиве приче*, Београд, 1861.
- Продановић, Ј., *Антологија народних приповедака*, Београд, 1951.
- Самарџија, С., *Шаљиве народне приче*, Рад, Београд, 1986.
- "Slovinac", List za knjigu, umjetnost i obrtnost, Dubrovnik.
- Сремац, С., *Насрадин хоџа, његове шале, досетке и лакрдије у приповеткама*, Београд, 1894. Према: С. Сремац, Целокупна дела, књ. VI. Приповетке, Загреб (без године).
- „Српски етнографски зборник“, Српска краљевска академија, Београд.
- Станић, Милан Ђ., *Драгачевка*, песме и приповетке, Београд, 1872.
- Стајчић, Петар О., *Тридесет шаљивих прича из српског народног живота у Босни, Херцеговини, Црној Гори и Далмацији*, New York, 1912.
- Stojanović, M. *Ručke pripoviedke i pjesme*, Zagreb, 1867.
- Stojanović, M., *Šala i zbilja*, sbirka narodnih pripoviedaka, Senj, 1879.
- Циганија или Цигани и њихове досетке у народним приповеткама*. Издање српске књижаре браће М. Поповић, Нови Сад, 1884.
- Ciganija ili Cigani i njihove dosetke u narodnim pripovetkama*. Izdanje srpske knjižare braće M. Popović, Novi Sad, 1891.
- Цигански живот или збирка са 135 разних шаљивих и смешних приповедака о Циганима и њиховим досеткама*. Издање књижаре иштампарије браће М. Поповић, Нови Сад (без године).
- Цигански свет или разне досетке из циганског живота*. Издање српске књижаре браће М. Поповића, Нови Сад, 1885.
- Чајкановић, В., *Српске народне приповетке*, Београд 1927.
- Ђоровић, В., *Шаљиве, кратке српске народне приповетке* (антологија), Велика Кикинда, 1913.
- Шаљивац*, Народне приповетке шаљиве и смешне. Издање српске књижаре браће М. Поповић, Нови Сад, 1887.
- Šimatović, N., *Smješice I – III*, Senj, 1884.

Литература (избор):

- Aarne, A – Thompson, S., *The types of the Folktales*, Second revizion, Vol. LXXV, Helsinki, 1961.
- Ajdačić, D., *O smešnom i moralizmu u erotskim pričama, Erotsko u folkloru*, Beograd, 2000.

- Aristotel, *Nauk o pjesničkom umijeću*, Zagreb, 1977.
- Aristotel, *Retorika*, Beograd, 1987.
- Bartoš, O., *Bilješke uz teoriju i tipologiju groteske*, "Umjetnost riječi", Zagreb, IX, 1, 1965.
- Bahtin, M., *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg veka i renesanse*, Beograd, 1978.
- Bergson, A., *O smehu, esej o značenju smešnog*, Beograd, 1920.
- Boškovi-Stulli, M., *Usmena književnost kao umjetnost riječi*, Zagreb, 1975.
- Goldstein, J. H. and Ghoe, P. E., *The psychology of humor*, New York, 1972.
- Grlić, D., *O komediji i komičnom*, Beograd, 1972.
- Eko, U., *Komično i pravilo*, Beograd, 1984.
- Ženet, Ž, *Figure V*, Novi Sad, 2002.
- Јанковић, В., *Насмејана животиња*, Нови Сад, 1987.
- Карановић, З. – Јокић, Ј., *Смеховно и еротско у српској народној култури и поезији*, Нови Сад, 2009.
- Кољевић, С., *Хумор и мит*, Београд, 1968.
- Кomično u kulturi Srba i Bugara*, Niš, 2007.
- Латковић, В., *Народна књижевност*, Београд, 1975.
- Мелетински, Ј., *Историјска поетика новеле*, Нови Сад, 1997.
- Решић, Р. – Милошевић-Ђорђевић, Н, *Народна књижевност*, Београд, 1984.
- Милошевић-Ђорђевић, Н., *Од бајке до изреке*, Београд, 2006.
- Милошевић-Ђорђевић, Н., Хумор у новели и шаливој причи, ЗМСЦ, 35/2, Београд, 2006.
- Perišić, I., *Utopija smeha*, Београд, 2013.
- Пешут, П. "*Вукова мала приповијетка*" и усмена анегдота. Зборник реферата и саопштења са научних састанака слависта у Вукове дане, XVII, Београд.
- Попа, В., *Урнебесник, зборник песничког хумора*, Београд, 1979.
- Проп, V., *Морфологија бајке*, Београд, 1982.
- Проп, V., *Проблеми комике и смећа*, Нови Сад, 1984.
- Реčник књижевних термина*, Београд, 1984.
- Савић, М., *Хумор народа нашег*, "Летопис Матице српске", Нови Сад, 1895.
- Самарџија, С., *Од казивања до збирке народних прича*, Бања Лука, 2006.
- Самарџија, С., *Поетика усмених прозних облика*, Београд 1997
- Самарџија, С., *Пародија у усменој књижевности*, Београд, 2005.
- Самарџија, С., *Облици усмене прозе*, Београд, 2011.
- Stojanović, D., *Ironija i značenje*, Београд, 1984.
- Tamarin, G. R., *Teorija groteske*, Zagreb, 1962.
- Тартаља, И., *Теорија књижевности*, Београд, 2006.
- Todorov, S., *Poetika*, Београд, 1986.
- Томашевски, Б., *Теорија књижевности*, Београд, 1972.
- Требјешанин, Ж., *Мач, штит и мелем, психополитичка анализа хумора и сатире*, Зрењанин, 2009.
- Trifunović, V., *Likovi domaćih viceva*, Београд, 2009.
- Uspenski, V., *Poetika kompozicije. Semiotika ikone*, Београд, 1979.
- Ђоровић, В., *О Врчевићевој подели српских народних шаливих приповедака*, Српски књижевни гласник, XV, Београд, 1905.
- Fraj, N., *Anatomija kritike*, Zagreb, 1979.
- Hegel, F., *Estetika, I-III*, Београд, 1986.
- Цветковић, Т., *Шалива народна приповетка Вука Караџића и Вука Врчевића*, Нови Сад, 1988.
- Цвијић, Ј., *Психичке особине Јужних Словена*, Београд, 2006.
- Freidenberg, O., *The origin of Parodi, Semiotics and Structuralism*, New York, 1976.
- Чајкановић В., *Мит и религија у Срба*, Београд 1985.
- Šklovski, V., *Energija zablude*, Београд, 1985.
- Шоп, И., *Насрединове метаморфозе*, Београд, 1973.

IX 2 БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Антологија народних песама о Марку Краљевићу (коауторска књига с Миланом Лукићем), Београд 1996: друго издање - Завод за уџбенике Београд, 2005 (рецензенти академик Нада Милошевић-Ђорђевић и проф. др Ненад Љубинковић)..

Епска биографија Марка Краљевића, Рад, КПЗ, Институт за књижевност и уметност Београд, 2006 (уредници академик Нада Милошевић-Ђорђевић и проф. Ненад Љубинковић); друго издање - Завод за уџбенике Београд, 2011 (рецензент проф. др Бошко Сувајџић).

Објављени стручни радови:

Два митолошка предања из сокобањског краја, Зборник радова XXXVI конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије, Сокобања, 1989.

Краћа анализа бајке "Међедовић", Зборник радова XXXV конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије, Титоград, 1988.

Покушај теоријског одређења каталога јунака у Вишњићевим устаничким песамама, у: *Карађорђево војводе у историји, епу и драми*, Зборник радова са научног скупа и поводом њега, приредио Ненад Љубинковић, Велика Плана, 1997.

Поступак дефинисања усмених прозних облика (прилози тумачењу једног речника), у: *Жива реч*, Зборник у част проф. др Наде Милошевић-Ђорђевић (уредници др Мирјана Детелић и проф. др Снежана Самарџија), Балканолошки институт САНУ и Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.

"Расковничко" виђење епске легенде о Марку Краљевићу, Зборник у част проф. др Ненада Љубинковића и проф. др Мирјане Дрндарски (у припреми), Институт за књижевност и уметност Београд.

Функционалност одеће и накита као елемената епске карактеризације Марка Краљевића, у: *Марко Краљевић – историја, мит, легенда*. "Расковник", година XXIII, бр. 87-90, Библиотека "Вук Караџић", Београд, 1997.

X ПРЕДЛОГ

Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати **позитивну оцену докторске дисертације** коју је **мр Иван Златковић** предао под насловом: ***Типологија хумора у српској усменој прози.***

У Београду,
26. 03. 2015.

Чланови Комисије:

др Снежана Самарџија, редовни професор (ментор)

др Немања Радуловић, доцент

др Смиљана Ђорђевић Белић, научни сарадник

